

Keetje blijde Kerstfeest

EEN VERTELLING UIT DE MIDDELEEUWEN

door

J. E. KUIPER

Het kleine huisje lag midden in het welland, een heel eind verwijderd van het dorp, waar de kerk, het klooster en de herberg waren. Wie het van verre zag liggen, dacht dat het alleen maar een dak was, met van voren en van achteren een muurtje, want de zijmuurtjes waren zo laag dat zelfs een kind, dat rechtop stond, gemakkelijk de rand van het dak pakken kon. Aan de voorkant was een deur en aan de achterkant een raampje, maar dat zat de hele winter met een luikje dicht, anders werd het binnen te koud en te nat. In het huis was maar een enkele kamer: dat was de keuken, de slaapkamer en de stal tegelijk. In een hoek stond de koe, met de geit er naast, een hokje was afgeschoten voor het varken en op de balken van het dak sliepen de kippen en de haan. En een hond was er ook, een grote, ruige hond, die met de kop op de poten voor de schouw lag te slapen.

Verder stonden er twee bedden in de kamer. In het ene sliep Grootvader, en de twee jongens, Krefis en Nelis, die 10 en 11 jaar oud waren, lagen eronder. Het tweede bed was van Vader en Moeder; Keetje, de zuigeling, lag in Moeders armen.

Klaasje, een jongetje van vijf, hoorde ook in dat bed te slapen, aan het voeten-eind. Maar hij viel er altijd uit, als Vader zich uittrekte en daarom was hij er maar onder gekropen, tussen Keetje, zijn zusje van negen, en de appels, die daar ook opgeborgen waren.

Daar vond hij het veel prettiger, want de appels roken lekker, al begonnen ze een beetje te rotten, omdat het al een paar maanden geleden was, dat ze geplukt waren. En Keetje was altijd erg lief voor hem: hij was haar lievelingsbroertje.

Het was nog helemaal donker in het huisje en iedereen sliep. Maar opeens begon de haan te kraaien en met zijn vleugels te klapperen. Niet zo lang en zo hard als hij dat in de zomer deed, maar toch zo, dat niet alleen zijn kippen er wakker van werden, maar ook Keetje. Ze gluurde van onder het bed de kamer in, maar ze kon nog niets onderscheiden: nog geen sprankje licht kwam door de reizen van de deur of het luik naar binnen.

Toch hoefde ze niet lang meer te wachten, voor ze iets zien kon, want Moeder was ook wakker geworden. Keetje hoorde haar fluisteren tegen de zuigeling, nu stapte Moeder uit bed en liep, heel voorzichtig, op de ras, naar de schouw. Even gromde de hond, toen hij opzij gedruwd werd. Daarna ritselden er takken en rijkhout: ze hoorde ze knappen, als Moeder ze over haar knie in stukjes

brak. En nu tikte het vuurslag. Keetje had haar hoofdje met het blonde piekhaar, dat altijd in de war zat, een eind naar voren gestoken, want nu kwam het heerlijkste ogenblik van de dag. De vonk sprong in de tondeldoos, Moeder blies: nu kwam er een vlammetje en nu begon ook het rijshout te branden! Het was niet meer donker in de kamer en toch nog heerlijk veilig en stil. En bij het licht van de vlam kon je Moeders gezicht zien, haar lieve trouwe gezicht met de goedige ogen.

Een poosje bleef het nog net zo heerlijk als dit eerste ogenblik, tenminste, bijna net zo heerlijk. Want Moeder was wel van het vuur weggegaan, zodat je haar niet meer zien kon, maar je hoorde haar wel. Ze was de koe gaan melken.

En ze wist niet, dat Keetje wakker was, dus riep ze haar niet, om met dit of dat of met nog iets anders te helpen.

De anderen sliepen nog: die konden dus ook niet roepen en verbieden. Alleen Klaasje was wakker, net als zij, en lag, samen met haar, naar het vuur te kijken. Straks, als Moeder klaar was met melken, zou ze de grote ijzeren pot boven het vuur hangen om pap te koken. En dan zou Keetje, met Klaasje, onder het bed te voorschijn kruipen en vragen, of ze vast een beetje warme melk mochten drinken.

Misschien mocht dat wel, als Vader en Grootvader en de grote jongens nog sliepen en er niet over mopperen konden.

Maar een ogenblik later had Keetje zelf alles bedorven, door een hele grote gil te geven. Moeder was er zo van geschrokken, dat ze de melkemmer omgegooid had: straks zou ze pap moeten koken met een heleboel water er in. Vader, Grootvader en de broers waren er wakker van geworden en ze gromden en mopperden, dat het verschrikkelijk was.

Wat moesten ze beginnen, zo vroeg wakker, in het hartje van de winter! Er was voor mannen immers niets te doen de hele dag!

„Stout kind, kun je niet stil zijn!”

„Ik kan het niet helpen,” snikte Keetje. „Het vette varken plaagt ons weer!” Al een hele tijd lang was er een plank stuk van het hokje, waarin het varken opgesloten hoorde te zitten. Daardoor kwam de dikzak er telkens uit en dan wandelde hij regelrecht naar het grote bed, omdat daaronder de appels lagen. Zijn natte snuit had hij tegen Keetje’s gezicht geduwd, hij had op Klaasje’s handje getrapt, nu snoepte hij van de appels en hij rook zo vies. O bah, hij rook zo vies!

Keetje had een hekel aan hem en ze probeerde hem weg te duwen. Maar het varken was veel groter en sterker dan zij, hij trok er zich zelfs niets van aan toen ze onder het bed te voorschijn gekropen was en probeerde hem aan zijn krulstaart weg te trekken.

„Laat dat beest toch met rust.” suste Moeder. „Het is gauw Kerstmis, dan wordt hij geslacht!”

Maar nu begonnen Grootvader. Vader en de jongens niet alleen te brommen en te mopperen, maar ook ruzie te maken met elkaar.

Gauw Kerstmis, gauw Kerstmis: Vader geloofde het niet. Van Sint Maarten af, de dag waarop de armen met lichtjes langs de huizen lopen om giften op te halen, had hij elke morgen een krasje op de balk gezet. En nu had hij er nog lang niet genoeg. Hoeveel het er waren wist hij niet precies, want hij kon slecht tellen en hoeveel hij er hebben moest wist hij ook niet: ’t was hem wel verteld, maar hij vergat het zo gauw weer. Maar het waren er toch bepaald nog te weinig.

„Dan heb je zeker zo nu en dan vergeten een krasje te zetten.” zei Grootvader.

„Of je hebt het op een verkeerde balk gezet. Want aan het zoemen van de bijen kan je horen, dat het gauw Kerstmis wordt. Ze oefenen zich voor het zingen in de Heilige nacht en een dier vergist zich niet.”

„Ja,” schreeuwden Krelis en Nelis, „u hebt gelijk. De boerin van de grote hoeve was al bezig ronde koeken te bakken, dat doet ze altijd, als het Kerstmis wordt!”

„En ik heb toch nog te weinig streepjes!” hield Vader vol.

Moeder probeerde hem te sussen.

„Stil nou toch, stil,” zei ze. Misschien willen de bijen dit jaar wat langer oefenen dan anders. En misschien zijn er ook het ene jaar wat minder dagen tussen Sint Maarten en Kerstmis dan het andere. Wie zal het zeggen. ’t Begint toch ook niet ieder jaar op dezelfde dag te vriezen of te dooien?”

Maar juist toen ze dat gezegd had klonk bij de deur gezang en even later werd er geklopt. Nelis liep naar de deur, schoof de grendel weg en drie oude mannen in grijze mantels kwamen binnen.

Dat waren monniken uit het klooster, die elk jaar door de prior uitgezonden werden om langs de huizen en hoeven Kerstliederen te zingen. Dan wisten de mensen, dat ze naar de kerk moesten komen om de middernachtmis bij te wonen en ze werden er meteen aan herinnerd een gift mee te nemen voor de kloosterbroeders, die zonder dat in de winter geen eten hadden.

Kinder swycht, so moog die horen
esse mundi gausia

Hoe Heer Jezus is geboren
inte sunt solemnia!
O Virgo Maria. Dei plenar gratia!

zongen zij.

En de kinderen zwegen ook werkelijk, niet omdat ze veel begrepen van het lied, maar omdat ze vreemden zagen. En bovendien, omdat die vreemden een belangrijke boodschap kwamen brengen.

Kerstmis, het grote winterfeest, was gekomen!

Toen het lied ten einde gezongen was zette Moeder de ijzeren pot met pap op tafel en de broeders schikten mee aan: ze kregen de krukjes, die anders door Krelis en Nelis en Klaasje gebruikt werden: die jongens konden wel staan. En ze mochten de lepels gebruiken van Keesje en Keetje en Moeder, want Keesje was weer in slaap gevallen, die kon straks wel eten. En Moeder kreeg zo nu en dan een hap van Vader mee en Keetje deed hap om hap met Grootvader, zo kreeg iedereen zijn deel.

Borden had niemand nodig: je kon best met je allen uit de zelfde pot lepelen.

„En weet jij nu wel wat het betekent, dat het morgen Kerstmis is?” vroeg de oudste monnik aan Klaasje. Hij was een man met grijze haren en vriendelijke blauwe ogen en hij streekte de jongen over zijn ruige bol. „Natuurlijk weet ik dat!” riep Klaasje. „Nou wordt het vette varken geslacht en dan kan hij ons nooit meer plagen 's morgens vroeg.

De vriendelijke Broeder schudde het hoofd.

„Weet jij het?” vroeg hij aan Keetje.

Keetje herinnerde zich nog wel wat van het vorige Kerstfeest, en zelfs wel van de keer daarvoor.

„Nu mag Moeder twaalf dagen niet spinnen,” vertelde ze, „en het hele huis moet schoongemaakt en versierd, er moeten ronde koeken gebakken en morgen mogen we zoveel eten tot we misselijk zijn,” vertelde ze.

Weer schudde de monnik het hoofd.

„Weet je niets van het Kindje, dat geboren is?” vroeg hij. Keetje schrok.

„Nee,” zei ze. „En een kindje hebben we hier ook niet nodig. Er is geen enkel

plekje meer over, waar het zou kunnen slapen. Niet in een bed en ook niet eronder! 't Zou in de as voor de haard moeten liggen en dan wordt het zo vreselijk smerig!"

De monnik zuchtte. Hoe moest hij dat kleine meisje iets uitleggen, dat veertienhonderd jaar geleden gebeurd was? Het kind wist niet wat veertienhonderd was, het wist niet eens, wat een jaar was! En hij had ook geen tijd, de andere broeders stonden al bij de deur en riepen hem, want ze moesten bij alle huizen en hofsteden zingen. Dat had de prior van het klooster gezegd, want niemand had een kalender, behalve hij, en dus moest hij de mensen laten waarschuwen, dat ze naar de mis moesten komen vannacht.

En toch wilde hij niet zó weggaan van het kleine meisje. Hij zei tegen haar: „Als je vannacht in de kerk komt, zal ik je wat moois laten zien. En dan zul je nooit meer vergeten, wat Kerstmis betekent!"

Toen was hij weg, en nu moest ook iedereen in het kleine huisje aan het werk. Grootvader ging naar buiten: om alle vruchtbomen bond hij een krans van stro, als versiering, behalve om twee, die in de herfst slecht hadden gedragen. Die kregen een klap met de bijl. voor straf.

Vader ging ook naar buiten: hij moest het vette varken slachten. En daarbij hadden Krelis en Nelis hem kunnen helpen. maar ze deden het niet. Ze liepen weg, om met andere jongens over de dorre akkers te dansen en te springen en daarbij liedjes te zingen. En toen ze thuis kwamen, zagen ze van boven tot onder grijs van de modder en ze waren zó misselijk, dat ze verklaarden, nooit in hun leven meer iets te willen eten.

Want de boeren geloofden, dat door dat dansen en zingen de akkers vruchtbaar werden, dus tracteerden ze de jongens, die het deden, op alles, wat ze maar hebben wilden. Spekpannekoeken, bonen en erwten, en grote potten gerstebier. Als de jongens dat gedronken hadden konden ze nog mooier zingen dan te voren.

„En nu willen jullie zeker naar bed," zei Moeder.

Maar daar hadden de jongens nog helemaal geen zin in. Ze gingen zich dadelijk wassen en Moeder moest, uit de grote houten kist die in een hoek stond, kleren voor ze zoeken. Een lakense broek en een wambuis en een muts: 't pakje van de een was wat groot, van de ander wat klein, maar wat hinderde dat? Toen ze hun gezichten en hun handen hadden gewassen vonden Krelis en Nelis zelf, dat ze er keurig uitzagen en samen gingen ze op weg, naar de nachtmis.

Daar kwam Grootvader binnen: moe van het werken.

„Nu gaat u zeker naar bed?" vroeg Moeder.

Maar dat wilde Grootvader helemaal niet. Hij zocht in de kist naar zijn beste kleren, naar zijn hoed, die kaproen heette en waarvan hij nooit wist, wat de voor- en wat de achterkant was. Maar hij vond er zichzelf toch erg netjes mee. Toen kwam Vader binnen met de kop van het varken: dat werd feest-eten voor morgen, samen met erwten en bonen en ronde koeken, die Moeder gebakken had. En daarna ging hij nog eens naar buiten om een geweldig groot stuk hout te halen: het wortelstuk van een grote dikke wilgenboom, die hij met

grote moeite omgehakt had. Hij hijgde en zweette ervan, maar hij keek vol trots naar zijn blok. „Dat is ons Kerstblok,” zei hij. „Je zal eens zien, hoe licht de kamer wordt, als dat morgen brandt.”

„Jaja ja,” zei Moeder. „En nu ga je zeker gauw slapen?”

Maar dat wilde Vader niet. Ook voor hem kwamen er mooie kleren uit de kist, hij trok ze aan en ook hij zette een kaproen op zijn hoofd en toen ging hij weg, naar de nachtmis.

„Dan zullen wij maar gaan slapen!” zei Moeder tegen Keetje. „Je mag naast me komen liggen in bed, omdat je me zo flink geholpen hebt de hele dag. En Vader komt toch niet thuis voor morgen vroeg.

Keesje en Klaasje sliepen al: die had Moeder in Grootvaders bed gelegd voor deze ene keer. Maar Keetje wilde niet slapen. „Ik moet naar de kerk,” zei ze. „De Broeder heeft het gezegd: hij moet me iets laten zien.”

En of Moeder nu zachtjes mopperde en bromde en zei, dat dat niet ging, Keetje liep naar de grote kisten en vond er een rokje in en een jakje, dat haar bijna paste. 't Was wel wat groot, maar als ze het over haar andere kleren aantrok ging het wel en als ze een mutsje op haar ruige ragebol zette, zag niemand, dat ze nooit haar haren kamde.

„Kijk eens, Moeder, hoe mooi ik ben?”

Nog nooit in haar leven had zij zo iets aangehad. Ze danste er de kamer mee door en daarvan werd Klaasje, haar lievelingsbroertje, wakker, en toen wilde die ook verkleden. Moeder vond ook werkelijk een mooi buisje voor hem in de grote kist; het paste hem precies en stond allerliefst. Maar een broekje was er niet meer: wel een rokje. Een mooi, gestreept rokje, waar een boezelaartje overheen gedragen moest worden. Toen hij dat aan had, en er ook nog een kapje op zijn warrige haren werd gezet, zagen Keetje en hij er als twee aardige zusjes uit. En

Moeder was zo trots op ze, dat ze nu zelf ook lust kreeg, naar het dorp te gaan. Ze trok zelf haar mooiste jurk aan, sloeg een deken om Keesje, de zuigeling, en stapte naar buiten.

Eerst het drassige weiland door, toen tegen het glibberige dijkje op, toen het slingerpaadje langs, dat boven over de dijk liep. Een smal paadje, vol gaten en kuilen en plassen!

En wat was het donker! En wat regende het! En wat was het akelig, dat het pad zo smal was, dat de twee kinderen niet naast Moeder konden lopen. Hand in hand gingen ze voorop, terwijl Moeder met de zuigeling achteraan kwam.

„Is het nog ver?” vroeg Klaasje telkens aan Keetje. En Keetje, die zelf deze weg nog nooit tot het einde toe gegaan was, antwoordde telkens moedig: „O nee, hoor, nog maar een klein eindje.” En dan bevestigde Moeder, die achter haar liep, en die ook niet precies meer wist hoe ver het was (want alleen als jong meisje ging ze soms naar het dorp, en toen droeg ze geen dikke zuigeling in haar armen): „O nee, we zijn er bijna!”

En gelukkig waren er ook telkens mooie en prettige dingen. Langs de weg lagen een paar grote boerenhoeven en daar hadden de bewoners de luiken voor de vensters weggenomen en de deur wagenwijd opengezet. Onder elke schouw was een vuur aangelegd. waarin Kerstblokken brandden, zo groot, dat dat van Vader er klein bij leek. En nu straalde het licht van het vuur door vensters en deuren naar buiten en verlichtte het pad van de kerkgangers.

Ook hoorden de kinderen, nu hier en dan daar, het tevreden geblaat van schapen en het geloei van koeien, nu en dan door een nijdig blaffen van honden onderbroken. Als straks de kerkklokken luiden zouden, te middernacht, ter ere van het Kerstkind, dan moesten de dieren dat ook kunnen horen. zo goed als zij er bij hadden mogen zijn, toen in de eerste Kerstnacht de boodschap aan de herders gebracht werd en toen het Kindje Jezus in de stal lag. Daarom werden ze vast naar buiten gebracht, uit de benauwde huizen en hokken. naar de stille, donkere nacht.

Eindelijk kwam het dorp in het zicht. Maar voor ze er waren. schrikten Keetje en Klaasje vreselijk: opeens dook er, uit de duisternis. een groepje wonderlijke gestalten op, gehuld in zwarte kleren. „Broe-hoe-hoe!” schreeuwden ze en daar kwamen ze op de late kerkgangers af.

„Moeder, Moeder, o Moeder!” schreeuwde Klaasje en Keetje was zo geschrokken, dat ze zelfs geen geluid uitbrengen kon.

Ook Moeder schrok even, maar het volgende ogenblik riep ze boos:

„Ondeugende bengels, willen jullie dat wel eens laten! Zien jullie niet, dat ik kleine kinderen bij me heb?”

„Oe-hoebroehoe!” schreeuwden de spoken nog eens. Maar nu had Moeder de voorste te pakken en trok hem zijn hoofddekse af. En daar stond haar eigen oudste, haar ondeugende Nelis, die met zijn vriendjes de kerkgangers aan het plagen was. Krelis, zijn broertje, was er ook bij.

„Wij zijn de herders, de herders van Betterem!” riep hij. Bethlehem bedoelde hij, maar hij kon het woord niet goed uitspreken en van het verhaal van de herders en de engel hadden ze nog nooit gehoord. Maar het was in dit dorp en

in alle andere dorpen in de wijde omtrek, gebruik dat de jongens gemaskerd mochten rondzwerven in de Kerstnacht. En dus deden ze eraan mee, zonder te weten, wat het eigenlijk betekende.

't Was zo'n leuk spelletje en dikwijls schrokken niet alleen de vrouwen en kinderen, maar ook de mannen — die toch zelf vroeger ook zo rondgespookt hadden — van hun gegier en gegil.

Maar nu was het dorp eindelijk bereikt. Allereerst kwamen ze bij de herberg; waarvan, net als bij de boerderijen, deur en ramen openstonden. Het licht straalde naar buiten.

Want ook daar brandden, in de open haard, geweldige blokken hout. En om de tafel zaten oude mannetjes met elkaar bier te drinken en te zingen. Grootvader was er ook bij en nu stond zijn kaproen niet alleen meer verkeerd om, hij stond ook scheef en kwam hoe langer hoe schever te staan. Want Opa wiegde met zijn hoofd heen en weer en nu eens sloeg hij een vriend op de schouder en dan een vriend hem.

„Is dat nu Kerstmis?” vroeg Keetje, terwijl ze naar binnen keek.

„Nou ja, dat hoort er bij,” zei Moeder.

„Maar nu moeten we vlug doorlopen, anders is de dienst in de kerk al begonnen voor wij er zijn.”

Daarin vergiste ze zich gelukkig. Toen ze bij de kerk kwamen, was de deur nog gesloten. Daarom hadden de kerkgangers, waarvan sommigen al uren geleden aangekomen waren — niemand had immers een klok, zomin als iemand een kalender bezat — grote vuren aangelegd en nu zaten ze daaromheen te eten en te praten.

't Was ook zo heerlijk, hier bijeen te zijn: er waren mensen, die het hele jaar nooit vreemden zagen, behalve op de enkele feestdagen, als ze naar de kerk gingen. Hier ontmoetten ze familieleden en vrienden uit hun jeugd en alleen hier hadden jongens en meisjes een kans om elkaar te leren kennen. De stemming werd hoe langer hoe vrolijker en opeens haalde een magere man onder zijn jas een viool te voorschijn en begon te spelen. En daar schenen de anderen op gewacht te hebben, dadelijk vormden zich paartjes en iedereen begon te dansen. Zelfs Vader wilde meedansen, maar Moeder was te moe en bovendien moest ze op kleine Keesje passen. Daarom nam Vader zijn dochttertje Keetje op de schouder en danste met haar om de vuren.

Dit is de dag der vrolijkheid
Al in des Konings hove!

zongen de mensen.

Keetje, die eerst erg moe en slaperig was geweest, werd er klaar wakker van en schaterde van de pret. Het speet haar, dat de kerkklokken begonnen te luiden en een eind aan de pret maakten.

Tegelijk met het luiden van de klok waren de kerkdeuren opengegaan en de mensen traden binnen. En wat Keetje nu zag zou ze nooit vergeten.

De hele kerk straalde van licht, een veel klaarder en helderder licht dan zij ooit in haar leven gezien had. Want langs de muren brandden kaarsen en het licht van die kaarsen werd weerspiegeld door de witte wanden en door de

beelden, die in bonte kleuren geschilderd waren. Gouden kronen droegen die beelden en sommige hadden witte vleugels en krullende haren die tot over hun schouders hingen.

Maar niet alleen de beelden waren zo prachtig uitgedost: er liepen in de kerk ook mannen rond met heerlijk-mooie kleren aan. En wat rook het hier verrukkelijk! En waar kwam toch de prachtige muziek vandaan, die ze hoorde? Keetje werd er duizelig van.

„Is dit nou Kerstmis, Moeke?” vroeg ze. Maar Moeder wou geen antwoord geven; andere mensen begonnen te mopperen, dat ze stil moest zijn. Keetje begon te huilen en toen ook Klaasje. Moeder wist niet beter te doen dan met de kinderen naar buiten te gaan.

Maar wie kwam daar op hen toe? De vriendelijke oude Broeder, die vanmorgen bij hen geweest was!

„Zo, zo, zijn jullie gekomen?” vroeg hij. „En hoe vond je het Kerstfeest? Is het niet prachtig?”

Keetje knikte, maar haar kleine gezichtje zag bleek en strak van ernst. „Ikke ben er zo erg moe van!” zuchtte ze.

Toen glimlachte de oude Broeder en hij begreep. „Kom maar eens mee,” zei hij. „Het allermooiste heb je nog niet gezien.”

En met Keetje aan de hand en Klaasje op de arm ging hij langs een klein paadje naar het klooster, dat vlak naast de kerk lag. Moeder volgde, met Keesje, die rustig sliep.

Ze behoefden maar een heel klein eindje te lopen, toen stonden ze in de kapel van het klooster. Die was klein en gezellig, er brandden twee kaarsen, die een rustig licht verspreidden. En er waren geen andere mensen: ze waren er fijn met hun viertjes of vijfjes, hoe je het noemen wilde. Keesje, die sliep, hoefde je eigenlijk niet mee te tellen.

„Kijk!” zei de oude Broeder toen.

En wat Keetje toen zag was zo mooi, dat ze eerst niet recht wist of het echt was en levend, of dat het beelden waren. Nee, nee, het moesten beelden zijn, want ze bewogen niet.

Het waren de beelden van een man en een vrouw, die geknield lagen voor een kribje, waar een kind in lag. Het allermooiste Kindje, dat Keetje ooit gezien had. Het had blonde krulletjes en het lachte tegen haar. Wat was het heerlijk om daar naar te kijken! Je werd er niet moe van, je kreeg er geen pijn in je oogjes van. En wat was het prettig stil hier: alleen heel uit de verte hoorde je de muziek uit de kerk!

„’t Is nog mooier dan wanneer Moeder ’s morgens het vuur aanmaakt,” zei Keetje.

„Ja,” zei de Broeder, „en weet je nu, wat Kerstmis betekent? Het is even heerlijk, aan God te denken als naar dit Kindje te kijken. Want dit Kindje is op aarde gekomen om de mensen de vrede te brengen en het geluk. Het enige werkelijke geluk, dat er bestaat.”

Toen bracht hij Keetje, met haar Moeder en haar broertjes, weer naar buiten en nadat ze een poosje bij het vuur gezeten hadden, keerden ze naar huis terug.